

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતની વડી અદાલતમાં

ક્રીમીનલ અપીલ નં. ૨૯૨ / ૧૯૯૯

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.જે. ઠાકર

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	
૨	પત્રકારને રીફર કરવામાં આવશે કે નહીં?	
૩	શું માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની ખરી નકલ જોવા માંગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	

=====

==

સ્વ.દાતાભાઈ અલુભાઈ છાસિયા, તેમના કાનૂની વારસદારો દ્વારા....અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય....સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિસાદી(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતી:

શ્રી જે.એફ. મેહતા, અપીલકર્તા(ઓ) તરફથી વકીલ નં. ૧ – ૧.૫

એમ.એસ. એમ.એચ. ભટ્ટ, વિરોધી(એસ)/પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ માટે વધારાના
સરકારી વકીલ

=====

ન્યાયપીઠ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.જે. ઠાકર

તારીખ : ૧૩/૦૩/૨૦૧૫

મૌખિક ચુકાદો

૧. પ્રારંભે જ નોંધનીય છે કે મૂળ આરોપી-અપીલકર્તાનું અપીલ લંબિત રહેતાં અવસાન થયું હતું, અને તેથી, આ અદાલતના ૨૦.૦૭.૨૦૧૧ના આદેશ મુજબ તેના વારસદારોને રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવ્યા હતા.

૨. આ મૂળ આરોપી-મૂળ અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલી અપીલ છે, જેમાં માનનીય વિશેષ ન્યાયાધીશ તથા વધારાના સત્ર ન્યાયાધીશ, ખેડા, નડિયાદ (સંક્ષેપમાં, ‘નીચલી અદાલત’)ના ૦૫.૦૩.૧૯૯૯ના ચુકાદા અને આદેશને પડકારવામાં આવ્યો છે, જેમાં નીચલી અદાલતે આરોપીને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ની કલમ ૭, ૧૩(૨) તથા કલમ ૧૩(૧)(ડી) સાથે વાંચતાં હેઠળના ગુનામાં દોષિત ઠરાવ્યો હતો અને તેને નીચે મુજબની સજા ફરમાવી હતી;

(૧) અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળના ગુનાહિત કૃત્ય માટે છ મહિનાની કઠોર કેદ ભોગવવાની અને રૂ. ૧૦૦૦/-નો દંડ ભરવાની, અને દંડ ન ભરવામાં આવે તો વધુ એક મહિનાની સાદી કેદ ભોગવવાની;

(૨) અધિનિયમની કલમ ૧૩(૨) વાંચિત કલમ ૧૩(૧)(ડી) હેઠળના ગુના માટે એક વર્ષના કઠોર કારાવાસની સજા ભોગવવી અને રૂપિયા ૧૫૦૦/-નો દંડ ચૂકવવો, અને દંડ ન ભરવામાં આવે તો વધુ ત્રણ માસના સાદા કારાવાસની સજા ભોગવવી;

૩. ફરિયાદ પક્ષના કેસના સંક્ષિપ્ત તથ્યો, જે નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, તે મુજબ મૂળ ફરિયાદી-પિ.વાય.-૧ પોતાના પિતાની મૂળ માલિકીની એક ઘરમાં રહેતો હતો. ઉક્ત ઘર ચોમાસા દરમિયાન ધરાશાયી થયું હતું અને તેથી પિ.વાય.-૧ એ તેનું પુનર્નિર્માણ કરવા માટે ઋણ મેળવવા ગ્રામ સેવકનો સંપર્ક કર્યો.

ગ્રામ સેવકે તેને મૂલ્યાંકન અહેવાલ મેળવવા જણાવ્યું અને આ હેતુસર ફરિયાદી-પિ.વાય.-૧ એ આરોપીનો સંપર્ક કર્યો, જે તે સમયે તલાટી-કમ-મંત્રી તરીકે ફરજ બજાવતો હતો અને આક્ષેપ છે કે મૃતક આરોપીએ મૂલ્યાંકન હુકમ જારી કરવા માટે ફરિયાદી પાસેથી રૂ. ૨૦૦/-ની માંગણી કરી હતી. ફરિયાદી મૃતક આરોપીને લાંચ આપવા ઈચ્છતો ન હોવાથી, તેણે એ.સી.બી.ના અધિકારીઓનો સંપર્ક કર્યો અને ૩૦.૦૧.૧૯૯૬ના રોજ છટકું ગોઠવવામાં આવ્યું, જેમાં આરોપી ઝડપાઈ ગયો. તેથી, મૃતક આરોપી વિરુદ્ધ ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી અને પૂરતા પુરાવા જણાઈ આવતાં પોલીસે તેની સામે આરોપપત્ર દાખલ કર્યું. ટ્રાયલ સમયે મૃતક આરોપીએ દોષ સ્વીકાર્યો નહોતો અને પોતાનો કેસ ચલાવવા માટે ઈચ્છા વ્યક્ત કરી હતી, અને તેથી, ટ્રાયલ હાથ ધરવામાં આવ્યો.

જ. સુનાવણી દરમિયાન, પોતાનો કેસ સાબિત કરવા માટે, ફરિયાદ પક્ષે નીચેના સાક્ષીઓની તપાસ કરી;

મૌખિક પુરાવા		
ક્રમ. નં.	સાક્ષીઓ	આંક નં.
૧	બાબુભાઈ બુધાભાઈ રાવલ	૧૧
૨	જતિનકુમાર જગદીશચંદ્ર ગજ્જર	૧૨
૩	નલીનકુમાર સોમાભાઈ જોશી	૨૦

૪	ચંદ્રકાંત છગન રાવલ	૨૧
૫	મુકેશકુમાર ધીરજલાલ મેહતા	૨૬

૫. આ ઉપરાંત ફરિયાદ પક્ષે નીચે મુજબ અનેક દસ્તાવેજી પુરાવાઓ પણ રજૂ કર્યા છે;

દસ્તાવેજી પુરાવા		
અનુક્રમ નં.	દસ્તાવેજો	આંક નં.
૧	ફરિયાદ	૧૨
૨	ટ્રેપનું પંચનામું	૧૪
૩	જમી નોંધપત્ર	૧૫
૪	આકલન આદેશની નકલ	૧૬
૫	આરોપીની સેવાના નોંધપોથીની નકલ	૧૭
૬	આરોપીની નિમણૂક આદેશની નકલ	૧૮
૭	આકલન આદેશની નકલ	૧૯
૮	ફરિયાદ ચલાવવા માટે મંજૂરી	૨૨

૬. સાક્ષીઓની પુરાવાની નોંધણી કર્યા બાદ અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીનું અવલોકન કર્યા પછી, નીચલી અદાલતે વિવાદિત આદેશ પસાર કર્યો. તેથી, વર્તમાન અપીલ.

૭. શ્રી મહેતા, સ્વર્ગસ્થ આરોપી તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન અપીલકર્તા, એ દ્રઢપણે રજૂઆત કરી હતી કે નીચલી અદાલતે આક્ષેપિત ચુકાદો અને આદેશ પસાર કરતી વખતે ગંભીર ભૂલ કરી હતી, કારણ કે તેણે રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીની તેની યોગ્ય દૃષ્ટિએ મૂલવણી કરી નહોતી. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા તપાસવામાં આવેલા સાક્ષીઓની સાક્ષી તેમજ તેના દ્વારા રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજ પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લેતાં, નીચલી અદાલતે આરોપીને તેના પર લગાવવામાં આવેલા આરોપોમાં દોષિત ન હોવાનું ઠરાવવું જોઈતું હતું. તેથી, તેમણે અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે તેવી પ્રાર્થના કરી હતી.

૮. બીજી બાજુ, પ્રતિવાદી-રાજ્ય તરફથી વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રીમતી ભટ્ટે અપીલનો વિરોધ કર્યો અને રજૂઆત કરી કે નીચલી અદાલતે રેકૉર્ડ પર રહેલી સમગ્ર સામગ્રીનું અવલોકન કર્યા બાદ આરોપીને દોષિત ઠેરવ્યો હતો, અને તેથી આ અદાલત દ્વારા કોઈ હસ્તક્ષેપ જરૂરી નથી તથા અપીલ ફગાવી દેવામાં આવે.

૯. પ્રતિવાદી-રાજ્ય તરફથી વિદ્વાન એપીપી તથા સ્વર્ગસ્થ આરોપીના વિદ્વાન વકીલની દલીલો સાંભળી અને તેમની સહાયથી રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીનું અવલોકન કર્યું.

૧૦. પોતાનો કેસ નિઃસંદેહ રીતે સાબિત કરવા માટે, ફરિયાદ પક્ષે મૂળ ફરિયાદીનું પીડબ્લ્યુ-૧ તરીકે પરીક્ષણ કર્યું. પીડબ્લ્યુ-૧એ પોતાના નિવેદન (આંક-૧૧)માં જણાવ્યું કે તે ઓબીસી જાતિનો છે અને તેના પિતાની માલિકીના ઘરમાં રહેતો હતો તથા

તે જ ઘર ચોમાસામાં ધરાશાયી થતાં, તેણે ઓબીસી સભ્ય તરીકે રૂપિયા ૧૨,૦૦૦/- ની લોન મેળવવા માટે ગ્રામ સેવકનો સંપર્ક કર્યો હતો. ગ્રામ સેવકે તેને મૂલ્યાંકન અહેવાલ મેળવવા જણાવ્યું અને જ્યારે ફરિયાદી સ્વ. આરોપીના કાર્યાલયમાં ગયો, જે તે સમયે તલાટી-કમ-મંત્રી તરીકે ફરજ બજાવી રહ્યા હતા, અને તેને મૂલ્યાંકન આદેશ જારી કરવા કહ્યું, ત્યારે આરોપીએ રેકૉર્ડનું પરિશીલન કર્યું અને પીડબ્લ્યુ-૧ને ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૧ના ઘરના કરબાકી તરીકે બાકી રહેલા રૂપિયા ૧૭૧/- ચૂકવવા કહ્યું. જોકે, પીડબ્લ્યુ-૧એ જવાબ આપ્યો કે તે પછી ચૂકવશે અને મને મૂલ્યાંકન આદેશ આપશો, જેના જવાબમાં આરોપીએ કહ્યું કે, જો તમને મૂલ્યાંકન આદેશ જોઈએ તો ઉપરોક્ત રકમ ચૂકવો. પીડબ્લ્યુ-૧એ આગળ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેણે સ્વ. આરોપીનો સંપર્ક કર્યો, પરંતુ તેમણે મૂલ્યાંકન આદેશ જારી કર્યો નહોતો. ત્યારપછી ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૧એ વિગતે વર્ણન કર્યું કે તેણે એસીબીમાં ફરિયાદ કેવી રીતે નોંધાવી અને પ્રાથમિક પંચનામું કેવી રીતે તૈયાર કરવામાં આવ્યું તથા છટકું કેવી રીતે ગોઠવવામાં આવ્યું અને પંચ નં. ૧ સાથે, જ્યારે તેઓ સ્વ. આરોપી પાસે પહોંચ્યા, ત્યારે આરોપીએ પૂછ્યું, “શું તમે પૈસા લાવ્યા છો?” જેના જવાબમાં ફરિયાદીએ કહ્યું, “હા, સાહેબ”. ત્યારબાદ આરોપીએ પૈસાની માંગણી કરી અને ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૧એ તે આરોપીને આપ્યા, જેને તેમણે સ્વીકારી પોતાના પેન્ટની ખિસ્સામાં મુકી દીધા અને સંકેત મળતાં જ એસીબીના અધિકારીઓ સ્થળ પર દોડી આવ્યા અને સ્વ. આરોપીને પકડી લેવામાં આવ્યા. ત્યારપછી ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૧એ જણાવ્યું કે અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પનો પ્રયોગ અને અન્ય ઔપચારિકતાઓ કેવી રીતે કરવામાં આવી. પોતાના પ્રતિપરીક્ષણમાં ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૧એ જણાવ્યું કે આરોપીએ એવું કહ્યું નહોતું કે ડિમાન્ડ ટેક્સ રજિસ્ટરની પાનું નં. ૮૭ મુજબ વર્ષ ૧૯૯૫-૯૬ માટે તેની બાકી રકમ બાકી હતી, પરંતુ તેણે માત્ર એટલું જ કહ્યું હતું કે રૂપિયા ૧૭૧/- બાકી છે.

પીડબ્લ્યુ-૧એ જણાવ્યું કે જ્યારે જ્યારે તેણે આરોપીનો સંપર્ક કર્યો, ત્યારે આરોપીએ રૂપિયા ૧૭૧/-ની માંગણી કરી હતી, એ સાચું નથી; પરંતુ તેણે કહ્યું કે પ્રથમ વખતે આરોપીએ તેને જણાવ્યું હતું કે રૂપિયા ૧૭૧/- બાકી છે, જ્યારે બીજી વખત આરોપીએ રૂપિયા ૨૦૦/-ની માંગણી કરી હતી. પીડબ્લ્યુ-૧એ આગળ જણાવ્યું કે આરોપીએ તેને કહ્યું હતું કે ઉપરોક્ત રકમ ચૂકવો અને હું મૂલ્યાંકન આદેશ જારી કરીશ. ત્યારબાદ પીડબ્લ્યુ-૧એ સ્વીકાર્યું કે આરોપીએ તેને મૂલ્યાંકન આદેશ જારી કર્યો ન હોવાથી તે તેની સામે નારાજ હતો, તે સાચું છે. ત્યારબાદ પીડબ્લ્યુ-૧એ સ્વીકાર્યું કે તેણે એસીબી સમક્ષ કરેલી ફરિયાદમાં આરોપીએ રૂપિયા ૧૫૦૦/-ની માંગણી કરી હતી એવું જણાવ્યું નહોતું. ત્યારબાદ પીડબ્લ્યુ-૧એ એક પ્રશ્નના જવાબમાં, “શું તમે રૂપિયા ૨૦૦/-ની રકમ અન્ય કોઈ વ્યક્તિને આપી છે?”, જવાબ આપ્યો કે તેણે તે પોપટભાઈને તેના ઘેર આપી હતી. અન્ય એક પ્રશ્નના જવાબમાં, એટલે કે “તમે (પીડબ્લ્યુ-૧) એસીબીના કાર્યાલયમાં ગયા તે ક્ષણથી લઈને આરોપીને મહિજ ગામે પકડી લેવામાં આવ્યો ત્યાં સુધી, અલ્ટ્રાવાયોલેટ પ્રકાશ અને એન્થ્રેસિન પાવડર સાથે કેટલા પ્રયોગો કરવામાં આવ્યા?”, પીડબ્લ્યુ-૧એ જવાબ આપ્યો કે તેને ખાતરી નથી. પીડબ્લ્યુ-૧એ આગળ જણાવ્યું કે પ્રશ્નિત રકમ પોપટભાઈ દ્વારા શ્રી જોશી સાહેબને આપવામાં આવે તે પહેલાં, પોપટભાઈની દેહતપાસ કરવામાં આવી નહોતી. પીડબ્લ્યુ-૧એ આ સૂચનાના જવાબમાં કે સ્વ. આરોપીએ તેની પાસેથી ક્યારેય રૂપિયા ૨૦૦/-ની માંગણી કરી નહોતી, જણાવ્યું કે આરોપીએ ઇશારાથી પૈસાની માંગણી કરી હતી.

૧૧. પીડબ્લ્યુ-૨, જે પંચ નં.૧ હતો અને જે ટ્રેપ વખતે ફરિયાદી સાથે ગયો હતો, તેણે પોતાના નિવેદન (આંક ૧૩) માં ટ્રેપની સમગ્ર પ્રક્રિયાનું વિગતવાર વર્ણન કર્યું હતું, શરૂઆતમાં એ રીતે કે એસીબીના અધિકારીઓએ તેને કેવી રીતે બોલાવ્યો હતો અને

એસીબી કચેરીએ પહોંચ્યા પછી ફરિયાદીએ લાંચની રકમ કેવી રીતે રજૂ કરી હતી, ત્યારબાદ યુ.વી. દીવો તથા એન્થ્રાસિન પાઉડરના પ્રયોગ કેવી રીતે કરવામાં આવ્યા હતા અને પંચનામાનો પહેલો ભાગ કેવી રીતે તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો, તેમજ ત્યારબાદ તેઓ સ્વ. આરોપીની કચેરી તરફ કેવી રીતે ગયા હતા. પીડબ્લ્યુ-૨એ જણાવ્યું હતું કે સ્વ. આરોપીની કચેરીએ પહોંચતાં તેણે અને પીડબ્લ્યુ-૧એ આરોપીના ટેબલની સામે પડેલી બાંકડા પર બેઠા હતા. અને આરોપીએ ફરિયાદીને પૂછ્યું હતું, “તમારે શું કામ છે?” અને તેના જવાબમાં ફરિયાદીએ કહ્યું હતું કે હું ગઈકાલે થયેલી વાત મુજબ આવ્યો છું, અને ત્યારબાદ સ્વ. આરોપીએ પૈસા અંગે ઈશારો કર્યો હતો. તેથી ફરિયાદીએ જણાવ્યું હતું કે તે પૈસા લઈને આવ્યો છે અને તે આરોપીને આપ્યા, અને આરોપીએ તે સ્વીકારી લીધા તથા ગણ્યા વિના પોતાના પેન્ટના ખિસ્સામાં મૂકી દીધા અને ફરિયાદીને એક દસ્તાવેજ આપ્યો. ત્યારબાદ સંકેત આપવામાં આવ્યો અને સ્વ. આરોપીને પકડી લેવામાં આવ્યો. ત્યારપછી યુ.વી. પ્રકાશ તથા એન્થ્રાસિન પાઉડરનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો અને તે દરમિયાન ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૧ તથા સ્વ. આરોપીના શરીર પર એન્થ્રાસિન પાઉડરની હાજરી જણાઈ આવી. ત્યારબાદ સ્વ. આરોપીના શરીરની તલાશી લેતાં, આરોપીના પેન્ટના ખિસ્સામાંથી રૂ.૩૭૦/-, જેમાં તેનો વ્યક્તિગત પૈસો તથા સરકારી કર પેટે મળેલી રકમનો સમાવેશ થતો હતો, મળી આવ્યા. પોતાની પ્રતિપરીક્ષામાં આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે તેની જાણ મુજબ એવું બન્યું નથી કે લાંચની રકમ ફરિયાદી દ્વારા નહીં પરંતુ અન્ય કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી હોય. ત્યારબાદ આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે તે નિશ્ચિતપણે કહી શકતો નથી કે ફરિયાદીએ લાંચની રકમ શ્રી જોષને કે અન્ય કોઈને આપી હતી. બુધાભાઈ દ્વારા ચલણી નોટો પર એન્થ્રાસિન પાઉડર લગાવવામાં આવતો હતો ત્યારે કોઈ લખાણ કરવામાં આવ્યું નહોતું. ફરિયાદ લખાતી હતી તે સમયે રૂ.૨૦૦/- કોની પાસે હતા તે

અંગેના પ્રશ્નના જવાબમાં આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે તે કદાચ ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૧ પાસે હશે, કારણ કે તેમણે તે રજૂ કર્યા હતા. આ સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે તેની હાજરીમાં યુ.વી. પ્રકાશ તથા એન્ટ્રાસિન પાઉડરના કેટલા પ્રયોગો કરવામાં આવ્યા હતા તે તે કહી શકતો નથી. ત્યારબાદ પીડબ્લ્યુ-૨એ જણાવ્યું હતું કે જ્યારે તે ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૨ સાથે આરોપીના રૂમમાં પ્રવેશ્યો ત્યારે ત્યાં અન્ય એક કર્મચારી તથા એક પીયોન હાજર હતા. પીડબ્લ્યુ-૨એ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૧ સાથે વાતચીતની શરૂઆત સ્વ. આરોપીએ જ કરી હતી, અને કહ્યું હતું કે “તમારે શું કામ છે?” અને એ સાચું નથી કે તે સમયે ફરિયાદીએ કહ્યું હતું કે તેને મૂલ્યાંકનનો હુકમ જોઈએ છે, અને ત્યારબાદ આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે પીડબ્લ્યુ-૧એ ખરેખર શું કહ્યું હતું તે તે કહી શકતો નથી. ત્યારબાદ આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે સ્વ. આરોપીની તેની હાજરીમાં તલાશી લેવામાં આવી હતી, પરંતુ આરોપી દિવસ દરમિયાન વસૂલ કરેલા કરના પૈસા પોતાના ખિસ્સામાં મૂકી લેતો હતો તે બાબત તેની જાણમાં હતી તેમ તેણે ઇનકાર કર્યો હતો.

૧૨. પીડબ્લ્યુ-૩, જેમણે ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૧ની ફરિયાદ નોંધેલી હતી, તેમણે પોતાની સાક્ષીમાં (આંક-૨૦) ફંદાની સમગ્ર પ્રક્રિયાના મુદ્દે ફરિયાદ પક્ષના કેસને પૂર્ણપણે સમર્થન આપ્યું. પીડબ્લ્યુ-૩એ પોતાની સાક્ષીમાં વધુમાં જણાવ્યું કે આરોપીને પૂર્વનિર્ધારિત સંકેત મળતાં જ પકડી લેવામાં આવ્યા બાદ, અવસાન પામેલા આરોપીની અંગત તલાશ લેતાં, આરોપીના બીજા ખિસ્સામાંથી રૂ. ૩૭૦/- મળ્યા, જેને આરોપીએ સરકારી કર અને પોતાની વ્યક્તિગત રકમ હોવાનું જણાવ્યું હતું, અને તેથી પીડબ્લ્યુ-૩એ તે રકમ આરોપીને પરત આપી. પ્રતિષ્ઠ પરીક્ષણમાં આ સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ૨૯.૦૧.૧૯૯૬ના રોજ પોતે પોતાના કાર્યાલયમાં હાજર હતો કે નહીં, તે

કહેવામાં તે અસમર્થ છે. તેણે આ પણ નકાર્યું કે ફરિયાદી ફરિયાદ આપવાની તારીખના એક દિવસ પહેલાં એ.સી.બી. કાર્યાલયે આવ્યો હતો, પરંતુ તેણે તેને કહ્યું હતું કે આજે મારી પાસે સમય નથી અને તમે કાલે આવી જજો. પીડબ્લ્યુ-૩એ વધુમાં જણાવ્યું કે ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૧ દ્વારા અવસાન પામેલા આરોપીને દેહવટ રૂપે આપેલી લાંચની રકમ પછી કેટલો સમય વિત્યો હતો, તે તે કહી શકતો નથી. આ સાક્ષીએ વધુમાં એ પણ નકાર્યું કે તેઓ કાર્યાલયમાં પ્રવેશ્યા પછી, અવસાન પામેલા આરોપી ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૧ પાસેથી લીધેલી રકમની રસીદ તૈયાર કરી શકે તે પહેલાં, તેણે એટલે કે પીડબ્લ્યુ-૩એ, અવસાન પામેલા આરોપીને એવું કરવાની અટકાવી દીધો હતો. પીડબ્લ્યુ-૩એ એ પણ નકાર્યું કે તેણે ઈરાદાપૂર્વક રસીદપોથી જમ કરી નહોતી.

૧૩. પીડબ્લ્યુ-૪ એ એસીબીનો કર્મચારી હતો, જેણે આક્ષેપિત ગુના અંગે તપાસ હાથ ધરી હતી, અને જેને આંક-૨૧ દ્વારા પરિક્ષિત કરવામાં આવ્યો હતો. આ સાક્ષીના પુરાવા વિશેષ મહત્વના નથી.

૧૪. પીડબ્લ્યુ-૫ મંજૂરી આપનાર સત્તાધિકારી હતા, જેમણે મૃત આરોપી વિરુદ્ધ ફરિયાદ ચલાવવા મંજૂરી આપી હતી; પોતાના નિવેદનમાં (આંક-૨૬) તેમણે જણાવ્યું હતું કે દસ્તાવેજોનું અવલોકન કરીને અને મનનો ઉપયોગ કરીને તેઓ આ નિષ્કર્ષે પહોંચ્યા હતા કે મૃત આરોપી સામે ફરિયાદ ચલાવવામાં યોગ્ય હતી, અને તેથી તેમણે ફરિયાદ ચલાવવાની મંજૂરી આપી હતી. તેમની પરસ્પર પૂછપરછ દરમિયાન, આ સાક્ષીએ, જોકે, સ્વીકાર્યું હતું કે ફરિયાદમાં ‘ઘુસ’ શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નથી.

૧૫. ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા મૌખિક પુરાવાઓનું અવલોકન કરતાં પ્રાથમિક રીતે એવું જણાય છે કે ફરિયાદી-પી.ડબ્લ્યુ.-૧એ એવું કહીને પોતાના પુરાવામાં વધારોચઢારો કરવાનો અને તેમાં સુધારો કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે કે આરોપીએ પ્રથમ વખત રૂ. ૧૫૦૦/-ની માગણી કરી હતી, પરંતુ બાદમાં તે રૂ. ૨૦૦/- પર આવી ગયો હતો. સ્વીકાર્ય રીતે, ઉપરોક્ત ઘટનાનો ફરિયાદમાં કોઈ ઉલ્લેખ નથી અને ફરિયાદીએ તેની જેરજતાં પણ એ જ સ્વીકાર્યું હતું. હવે, ફરિયાદી-પી.ડબ્લ્યુ.-૧ના પુરાવા મુજબ તેણે લાંચની રકમ એક પોપટભાઈને આપી હતી. આગળ, ફરિયાદી-પી.ડબ્લ્યુ.-૧ના પુરાવા મુજબ લાંચની રકમ પોપટભાઈએ પી.ડબ્લ્યુ.-૩ને આપી હતી, કારણ કે તેણે તે રકમ અગાઉથી જ પોપટભાઈને સોંપી દીધી હતી, જ્યારે પી.ડબ્લ્યુ.-૩એ પોતાના પુરાવામાં જણાવ્યું કે ફરિયાદી-પી.ડબ્લ્યુ.-૧ સાથે પોપટભાઈ આવ્યો હતો કે કેમ તે તે કહી શકતો નથી અને તેણે આ વાતનો ઇનકાર કર્યો કે લાંચની રકમ ફરિયાદી-પી.ડબ્લ્યુ.-૧એ સ્વયં આપી નહોતી, પરંતુ તેની સાથે આવેલ બીજા વ્યક્તિએ આપી હતી. આગળ, ફરિયાદી-પી.ડબ્લ્યુ.-૧એ તેની જેરજતાં જણાવ્યું કે ટ્રેપના પૂર્વદિવસે તેણે ફરિયાદ નોંધાવવા એ.સી.બી. કાર્યાલયમાં ગયો હતો, પરંતુ સમયના અભાવે તેની ફરિયાદ નોંધાઈ નહોતી અને તે સમયે તેની શ્રી જોશી, એટલે કે પી.ડબ્લ્યુ.-૩, તથા અન્ય અધિકારી સાથે મુલાકાત થઈ હતી. જોકે, પી.ડબ્લ્યુ.-૩એ ઇનકાર કર્યો કે ટ્રેપના પૂર્વદિવસે ફરિયાદી-પી.ડબ્લ્યુ.-૧ એ.સી.બી. કાર્યાલયમાં આવ્યો હતો અને તેણે પી.ડબ્લ્યુ.-૧ને બીજા દિવસે આવવા કહ્યું હતું. એ જ રીતે, પંચ નં. ૧, જેમનો પી.ડબ્લ્યુ.-૨ તરીકે પુરાવો લેવાયો છે, તેમણે પણ જણાવ્યું કે પોપટભાઈ નામનો કોઈ વ્યક્તિ ત્યાં હાજર હતો કે નહીં તે તેઓ જાણતા નથી. આમ, પી.ડબ્લ્યુ. નં. ૨ અને ૩ના પુરાવાઓથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પી.ડબ્લ્યુ.-૧ સત્ય બોલી રહ્યો નથી. આગળ, પી.ડબ્લ્યુ.-૧એ તેની જેરજતાં જણાવ્યું કે આરોપીના

શરીરની તલાશી વખતે લાંચની રકમ રૂ. ૨૦૦/- ઉપરાંત રૂ. ૩૭૦/- મળી આવ્યા હતા કે નહીં તે બાબતે તેને જાણ નથી, જ્યારે પી.ડબ્લ્યુ. નં. ૨ અને ૩ના અનુસાર સ્વર્ગસ્થ આરોપીના ટ્રાઉઝરની ખિસ્સામાંથી રૂ. ૩૭૦/- મળ્યા હતા, પરંતુ તે તેની અંગત રકમ હોવાથી તેને પરત આપવામાં આવી હતી. પી.ડબ્લ્યુ.-૨ તો આગળ જઈને એવું પણ કહે છે કે સ્વર્ગસ્થ આરોપીએ જણાવ્યું હતું કે ઉપરોક્ત રકમમાં તેની અંગત રકમ તેમજ સરકાર તરફથી પ્રાપ્ત કરેલી કરની રકમ પણ સામેલ હતી. આમ, આ પુરાવાનો અંશ દર્શાવે છે કે સ્વર્ગસ્થ આરોપી કરની રકમ પોતાના ટ્રાઉઝરની ખિસ્સામાં રાખતો હતો. ફરિયાદી-પી.ડબ્લ્યુ.-૧ તેમજ પી.ડબ્લ્યુ.-૨એ પોતાના સંબંધિત પુરાવાઓમાં જણાવ્યું કે એન્થ્રાસીન પ્રયોગ કેટલા વખત કરવામાં આવ્યો હતો તે બાબતે તેઓ કહી શકતા નથી, અને તેથી તેમની હાજરીમાં આવો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો હતો કે કેમ તે અંગે સંદેહ ઉપસ્થિત થાય છે. એ જ રીતે, પી.ડબ્લ્યુ.-૨એ પોતાના પુરાવામાં જણાવ્યું કે જ્યારે કોન્સ્ટેબલ બુધાભાઈ ફરિયાદી-પી.ડબ્લ્યુ.-૧ દ્વારા રજૂ કરાયેલ નોટો પર એન્થ્રાસીન પાઉડર લગાવી રહ્યા હતા, ત્યારે તેઓ તેમને જોઈ રહ્યા હતા અને કંઈ લખવામાં આવતું નહોતું, જ્યારે ફરિયાદી-પી.ડબ્લ્યુ.-૧એ પોતાના પુરાવામાં જણાવ્યું કે એન્થ્રાસીન પાઉડર લગાવવાની પ્રક્રિયા અને યુ.વી. લાઈટ ચલાવવામાં આવી રહી હતી ત્યારે કોઈ લખાણ કરવામાં આવ્યું નહોતું, એવું સાચું નથી. આમ, પી.ડબ્લ્યુ.-૧ અને પી.ડબ્લ્યુ.-૨ના પુરાવાઓમાં સ્પષ્ટ વિસંગતિ છે અને તે આવા પ્રયોગોના સમયે તેમની હાજરી તથા પંચનામું ત્યારબાદ તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું કે કેમ તે અંગે સંદેહ ઉપસ્થિત કરે છે. ઉપરોક્ત બાબત અન્ય એક પુરાવા, એટલે કે પંચનામું (આંક-૧૪) પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. પી.ડબ્લ્યુ.-૨એ પોતાના પુરાવામાં જણાવ્યું કે આરોપીની મેજમાં ત્રણ દરાજા હતા કે નહોતા તે બાબતે તેને જાણ નથી, જ્યારે પંચનામું (આંક-૧૪)માં સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ છે કે આરોપીની મેજમાં ત્રણ દરાજા

હતા. આ તથ્યો પણ પંચનામું (આંક-૧૪) તૈયાર કરતી વખતે ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૧ની હાજરી અંગે સંદેહ ઉપસ્થિત કરે છે.

૧૬. હવે, જો ફરિયાદ પક્ષના કેસની ‘માંગ’ના પાસા પર વિચાર કરીએ, તો ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૧એ પોતાની સાક્ષીમાં જણાવ્યું હતું કે જ્યારે તે પી.ડબલ્યુ.-૨ સાથે મૃત આરોપીના કચેરીમાં ગયો ત્યારે મૃત આરોપીએ તેને કહ્યું હતું, “તમે પૈસા લાવ્યા છો?”, જેના જવાબમાં ફરિયાદીએ હકારાત્મક જવાબ આપ્યો હતો. ત્યારબાદ મૃત આરોપીએ પી.ડબલ્યુ.-૧ને પહેલા તેને પૈસા આપવા કહ્યું, અને તેથી તેણે તે મૃત આરોપીને આપ્યા, જેને મૃત આરોપીએ સ્વીકારી પોતાના પેન્ટના ખિસ્સામાં મૂકી દીધા. હવે જો પી.ડબલ્યુ.-૨ની સાક્ષી પર વિચાર કરીએ, તો આ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે જ્યારે તે પી.ડબલ્યુ.-૧ સાથે મૃત આરોપીની કચેરીમાં ગયો અને તેમની બેઠક તેની મેજની આગળ પડેલી બેંચ પર લીધી, ત્યારે મૃત આરોપીએ ફરિયાદીને પૂછ્યું, “તમારું શું કામ છે?” અને પછી અંગૂઠા તથા આંગળીઓનો ઉપયોગ કરીને પૈસાનો સંકેત કર્યો. આમ, માંગ બાબતે ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૧ અને પી.ડબલ્યુ.-૨ની સાક્ષીમાં સ્પષ્ટ સામગ્રીગત વિરોધાભાસ છે. કારણ કે ફરિયાદી કહે છે કે મૃત આરોપીએ મૌખિક રીતે પૈસાની માંગ કરી હતી, જ્યારે પી.ડબલ્યુ.-૨ કહે છે કે મૃત આરોપીએ તેને પૈસા આપવા માટે ઇશારો કર્યો હતો. એટલું જ નહીં, આથી ફરિયાદ પક્ષની વાર્તા અંગે પણ શંકા ઊભી થાય છે કે મૃત આરોપીએ ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૧ પાસેથી લાંચની માંગ કરી હતી, કારણ કે જો ખરેખર મૃત આરોપીએ ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૧ પાસેથી લાંચની માંગ કરી હોત, તો તે ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૧ પોતાની કચેરીમાં કયા હેતુથી આવ્યો હતો તે અંગે તેને પૂછત નહીં. વધુમાં, પી.ડબલ્યુ.-૨એ પોતાની સરતપાસમાં જણાવ્યું હતું કે પૈસા આપ્યા બાદ ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૧એ મૃત આરોપી દ્વારા

આપવામાં આવેલ દસ્તાવેજ સ્વીકાર્યો, અને ત્યારબાદ ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૧ બહાર ગયો અને ‘બીડી’ સળગાવીને એ.સી.બી.ના અધિકારીઓને સંકેત આપ્યો. જોકે, પોતાની પ્રતિપૂર્ણપરછમાં પી.ડબલ્યુ.-૨એ જણાવ્યું હતું કે તેણે ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૧ને ‘બીડી’ સળગાવીને સંકેત આપતા જોયો નહોતો. અહીં એ નોંધવું પણ પ્રાસંગિક છે કે ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૧એ પોતે જણાવ્યું હતું કે તેણે લાંચની રકમ એક પોપટભાઈને આપી હતી, જેણે આગળ ચાલીને એ.સી.બી. કચેરીમાં તે પી.ડબલ્યુ.-૩ને સોંપી હતી અને તે સ્વીકારતા પહેલાં તે પોપટભાઈની કોઈ તલાશી લેવામાં આવી નહોતી. તેથી, જ્યારે લાંચની રકમ સ્વીકારતા પહેલાં તે પોપટભાઈની તલાશી પણ લેવામાં આવી નથી અને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા તેને સાક્ષી તરીકે પણ તપાસવામાં આવ્યો નથી, ત્યારે નિશ્ચિતપણે એવું કહી શકાય નહીં કે તે પોપટભાઈએ એ જ ચલણી નોટો પી.ડબલ્યુ.-૩ને સોંપી હતી, જે ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૩એ તેને આપી હતી. ટૂંકમાં, ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૧ અને પંચ નં.૧-પી.ડબલ્યુ.-૨ની સાક્ષીમાં અનેક વિરોધાભાસો છે, જે તેમની સાક્ષીને અસ્વીકાર્ય બનાવે છે.

૧૭. જ્યાં સુધી સ્વ. આરોપી પાસેથી ચલણી નોટોની વસૂલાતના મુદ્દાનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી સ્વ. આરોપીએ દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળના પોતાના નિવેદનમાં સ્વીકાર્યું હતું કે ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૧ દ્વારા આપવામાં આવેલું નાણું તેણે સ્વીકાર્યું હતું, પરંતુ તેણે સ્પષ્ટતા કરી હતી કે તેણે તેને કરની રકમ સમજીને સ્વીકાર્યું હતું. નીચલી અદાલત સમક્ષ સ્વ. આરોપીનો વિશિષ્ટ બચાવ એ હતો કે તેણે ફરિયાદી-પી.ડબલ્યુ.-૧ દ્વારા આપવામાં આવેલી રકમને કરની રકમ સમજીને સ્વીકારી હતી અને તે માટેની રસીદ તૈયાર કરી રહ્યો હતો ત્યારે પી.ડબલ્યુ.-૩ તથા અન્ય એ.સી.બી. અધિકારીઓ ત્યાં આવી પહોંચ્યા અને તેને તેમ કરવાથી અટકાવ્યો. હવે,

સ્વ. આરોપી દ્વારા લેવાયેલા બચાવના પ્રકાશમાં જો આપણે પી.ડબ્લ્યુ.-૩ના પુરાવાની તપાસ કરીએ, તો આ સાક્ષીએ પોતાની પ્રતિપૃષ્ઠામાં જણાવ્યું હતું કે ઉક્ત વ્યવહાર અને ફરિયાદી-પી.ડબ્લ્યુ.-૧ દ્વારા સંકેત આપ્યા વચ્ચે કેટલો સમય વીતી ગયો હતો તે જણાવવામાં તે અસમર્થ છે. આ પુરાવાનો અંશ અત્યંત મહત્વનો છે, કારણ કે સ્વ. આરોપીનો ચોક્કસ બચાવ એવો છે કે એ.સી.બી.ના અધિકારીઓ તેની કચેરીમાં પ્રવેશતાં જ તેમણે તેને સ્થિર ઊભા રહેવાનું કહ્યું હતું અને તેથી તે રસીદ તૈયાર કરી શક્યો નહોતો. વધુમાં, પી.ડબ્લ્યુ.-૩એ પોતાની પ્રતિપૃષ્ઠામાં કરેલા એ સૂચનનો ઈન્કાર કર્યો હતો કે તેણે ઈશ્ટાપૂર્વક રસીદપોથી એકત્ર કરી નહોતી. સ્વીકાર મુજબ, જમી પંચનામું તૈયાર કરતી વખતે રસીદપોથી જમ કરવામાં આવી નહોતી. પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતાં, સ્વ. આરોપીના બચાવ પર અવિશ્વાસ કરવાનો કોઈ આધાર નથી.

૧૮. અહીં, “સતવીર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ દિલ્હી શ્રૂ સીબીઆઈ”, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૪ એસ.સી. ૩૭૯૮ માં સર્વોચ્ચ અદાલતના તાજેતરના નિર્ણયનો સંદર્ભ લેવો યોગ્ય રહેશે. તે કેસમાં, નીચલી અદાલતે એવું નોંધ્યું હતું કે ફરિયાદ પક્ષ મૂળ આરોપી તરફથી માંગ અને સ્વીકાર સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું હતું, અને તેથી, આરોપીને તેના પર લાદાયેલા ભ્રષ્ટાચારના આરોપોમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપ્યો. જોકે, અપીલ પર, દિલ્હી વડી અદાલતે નીચલી અદાલતનો ચુકાદો અને આદેશ રદ કર્યો અને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ હેઠળના આરોપોમાં આરોપીને દોષિત ઠેરવ્યો. તેનાથી વ્યથિત થઈ, મૂળ આરોપીએ સર્વોચ્ચ અદાલતનો આશ્રય લીધો અને સર્વોચ્ચ અદાલતે વડી અદાલતનો આદેશ રદ કર્યો. દિલ્હી વડી અદાલતનો આદેશ રદ કરતાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે તે અંગે ફકરા-૩૭ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું;

“૩૭. વડી અદાલતે પોતાની અપીલી અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતાં, નીચલી અદાલતના નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશને રદ કરતી વખતે, આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કરેલી મર્યાદાઓનું અતિક્રમણ કર્યું છે. તેથી, આ નિષ્કર્ષો કાયદાની દૃષ્ટિએ માત્ર ખોટા જ નથી, પરંતુ કાયદાની દૃષ્ટિએ દૂષિત પણ છે. સીઆરએલ.એ. નં. ૯૨૦ ઓફ ૨૦૧૧ ૩૧ના રાજ્ય કેરળ વિ. સી.પી. રાવ (ઉપરોક્ત)ના ચુકાદાના સંબંધિત અનુચ્છેદો નીચે મુજબ રજૂ કરવામાં આવે છે:

“૧૩. આ નિષ્કર્ષે પહોંચતાં, અમને સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત યાદ આવે છે કે જ્યારે અદાલતને નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામે ઉદ્ભવતી અપીલમાં પોતાનો વિવેકાધિકાર વાપરવો પડે છે, ત્યારે અદાલતે યાદ રાખવું જોઈએ કે વડી અદાલત દ્વારા ઉચ્ચારાયેલા નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદાથી આરોપીની નિર્દોષતા વધુ એકવાર પુનઃસ્થાપિત થાય છે. વડી અદાલતના આવા નિર્ણય સામે, નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશમાં આ અદાલત દ્વારા હસ્તક્ષેપનો વ્યાપ આ અદાલતની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે સંવત સિંહ વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય માં અત્યંત સંક્ષેપમાં નિર્ધારિત કર્યો હતો. એસસીઆર પૃષ્ઠ ૧૨૯ પર, સૂબ્બા રાવ, ન્યાયાધીશ (ત્યારે તેમનું માનનીય પદ હતું) એ સિદ્ધાંતો નીચે મુજબ સંક્ષેપિત કર્યા:

૯. ઉપરોક્ત ચર્ચા નીચેના પરિણામો આપે છે: (૧) અપીલી અદાલત પાસે નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશનો આધાર બનેલા પુરાવાની સમીક્ષા કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા છે; (૨) શિયો સ્વરૂપ કેસમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો, આવી અપીલના નિકાલ સમયે અપીલી અદાલત કઈ રીતે આગળ વધે તેના માટે યોગ્ય માર્ગદર્શન પૂરું પાડે છે; અને (૩) આ અદાલતના ચુકાદાઓમાં વપરાયેલી વિવિધ શબ્દાવલી, જેમ કે, (૧) ‘મહત્વપૂર્ણ અને અનિવાર્ય કારણો’, (૨) ‘સારા અને પૂરતા પ્રમાણમાં તર્કસંગત કારણો’, અને (૩)

‘મજબૂત કારણો’, નો ઉદ્દેશ નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલમાં અપીલી અદાલતની સમગ્ર પુરાવાની સમીક્ષા કરીને પોતાની સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાની નિર્વિવાદ સત્તાને મર્યાદિત કરવાનો નથી; પરંતુ આવું કરતાં તે માત્ર તથ્યના પ્રશ્નો પર અસર ધરાવતા રેકૉર્ડ દરેક બાબત અને નીચેની અદાલતે પોતાના નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશના સમર્થનમાં આપેલા કારણોનું ધ્યાન રાખે એટલું જ નહીં, પણ તે કારણોને પોતાના ચુકાદામાં પણ વ્યક્ત કરે, જે તેને આ નિષ્કર્ષે પહોંચાડે કે નિર્દોષ છૂટકારો ન્યાયસંગત નહોતો.

આગળ, મુરુગેસનના કેસમાં, (ઉપરોક્ત) નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:

૧૯. આ સંદર્ભમાં કાનૂનનું પ્રારંભિક, પરંતુ વિસ્તૃત, વિચારણા શિયો સ્વરૂપ વિ. કિંગ એમ્પરર ના ચુકાદામાં જોવા મળે છે, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે વડી અદાલતની સત્તા ન્યાયવિચારણા અદાલતે આપેલા નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશના આધારરૂપ સમગ્ર પુરાવાની પુનર્વિચારણા કરવા સુધી વિસ્તરે છે અને ત્યારબાદ આ જરૂરી નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા સુધી પહોંચે છે કે નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ યથાવત્ રાખવો આવશ્યક છે કે નહીં. પ્રિવી કાઉન્સિલના મત અનુસાર, આ બાબતમાં વડી અદાલતની સત્તાના પ્રયોગ પર સંહિતાએ કોઈ પ્રતિબંધ મૂક્યો નથી, જોકે નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામેની અપીલમાં અધિકારક્ષેત્રનો પ્રયોગ કરતી વેળાએ વડી અદાલતે કેટલીક સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે. શિયો સ્વરૂપના અહેવાલમાંથી નીચેના બે અવતરણો પરિસ્થિતિનો પૂરતો સારાંશ આપે છે:

“તેમના મતે, ભારતમાં કેટલીક અદાલતોના ચુકાદાઓ દ્વારા સ્પષ્ટપણે સમર્થિત એવો અભિપ્રાય રાખવા માટે કોઈ આધાર નથી કે વડી અદાલત પાસે હકીકતના મુદ્દે નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશને પલટાવવાની કોઈ શક્તિ અથવા અધિકારક્ષેત્ર નથી, સિવાય તેવા

કિસ્સાઓમાં કે જેમાં નીચલી અદાલતે ‘જિદ્દપૂર્વક ભૂલ કરી હોય’, અથવા ‘અયોગ્યતા, મૂર્ખાઈ અથવા તર્કવિરુદ્ધતા’ દ્વારા એવા ‘તર્કવિરુદ્ધ નિષ્કર્ષો પર પહોંચી હોય કે જેના પરિણામે ન્યાયની સ્પષ્ટ અચાનક કૌઠાસ્થિતી સર્જાય,’ અથવા કોઈ અન્ય રીતે એવી રીતે વર્તી હોય કે જેના પરિણામે ન્યાયનો સ્પષ્ટ ગર્ભિત ભંગ થયો હોય, અથવા બચાવ પક્ષ દ્વારા ભુલાવવામાં આવી હોય જેથી સમાન પરિણામ ઉપજ્યું હોય (ભાર મૂકવામાં આવ્યો)

સંહિતાની કલમ ૪૧૭, ૪૧૮ અને ૪૨૩ દ્વારા વડી અદાલતને નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ જે પુરાવા પર આધારિત હતો, તે પુરાવાની વિસ્તૃત સમીક્ષા કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા આપવામાં આવી છે, તથા તે પુરાવાના આધારે નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાની કે નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ રદ કરવો જોઈએ. આ સત્તા પર કોઈ મર્યાદા મૂકવી જોઈએ નહીં, સિવાય કે સંહિતામાં તે સ્પષ્ટપણે નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવી હોય. પરંતુ સંહિતા દ્વારા પ્રદાન કરાયેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે અને તથ્ય અંગે તેના નિષ્કર્ષ પર પહોંચતા પહેલાં, વડી અદાલતે હંમેશાં નીચેની બાબતોને યોગ્ય મહત્વ અને વિચાર આપવો જોઈએ અને આપશે: (૧) સાક્ષીઓની વિશ્વસનીયતા અંગે નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશના અભિપ્રાયો; (૨) આરોપીની તરફેણમાં નિર્દોષતાનો અનુમાન, જે અનુમાન તેના વિરુદ્ધ તેની અદાલતી વિજ્ઞાના દરમિયાન નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવ્યો હોવાના તથ્યથી નિશ્ચિતપણે નબળું પડતું નથી; (૩) કોઈપણ સંશયનો લાભ મેળવવાનો આરોપીનો અધિકાર; અને (૪) સાક્ષીઓને જોઈ શકનાર ન્યાયાધીશ દ્વારા પહોંચાડાયેલા તથ્યના નિષ્કર્ષમાં હસ્તક્ષેપ કરવા બાબતમાં અપીલી અદાલતની સંકોચશીલતા. પરંતુ આ કહેવું માત્ર એટલું જ કહેવા સમાન છે કે અપીલની સુનાવણી

કરતી વેળાએ વડી અદાલત ન્યાયપ્રશાસનમાં સુપ્રસિદ્ધ અને માન્ય નિયમો તથા સિદ્ધાંતો અનુસાર જ વર્તવું જોઈએ અને વર્તશે।

૨૦. શીવ સ્વરૂપમાં પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્વારા નિર્ધારિત કાનૂની સિદ્ધાંતોનું આ અદાલતે અનુગામી ચુકાદાઓની શ્રેણીમાં સતત પાલન કર્યું છે; જેમમાંથી ઉદાહરણરૂપે નીચેના ચુકાદાઓનો સંદર્ભ લઈ શકાય છે: તુલસીરામ કાનુ વિ. રાજ્ય, બલબીર સિંહ વિ. પંજાબ રાજ્ય, એમ.જી. અગરવાલ વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, ખેદુ મોથોન વિ. બિહાર રાજ્ય, સંબાસિવન વિ. કેરળ રાજ્ય, ભગવાન સિંહ વિ. એમ.પી. રાજ્ય અને ગોવા રાજ્ય વિ. સંજય ઠાકરન.

૨૧. શેઓ સ્વરૂપ પછી અડધી સદીથી વધુના વિકાસ બાદ ઉપસ્થિત થયેલા પ્રશ્ન પરના કાનૂની સિદ્ધાંતનું સંક્ષિપ્ત નિવેદન ચંદ્રપ્પા વિ. કર્ણાટક રાજ્યના અહેવાલના પરા જરમાં જોવા મળે છે. તેથી, તે નીચે નોંધનીય છે:

“જર. ઉપરોક્ત નિર્ણયો પરથી, અમારા વિચારપૂર્વકના અભિપ્રાય મુજબ, નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામેની અપીલની સુનાવણી કરતી વખતે અપીલી અદાલતની સત્તાઓ અંગે નીચેના સામાન્ય સિદ્ધાંતો ઉપસ્થિત થાય છે:

(૧) અપીલી અદાલતને નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ જે પુરાવા પર આધારિત છે, તે પુરાવાનું પુનરીક્ષણ, પુનર્મૂલવણી તથા પુનર્વિચાર કરવાનો પૂર્ણ અધિકાર છે।

(૨) ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ આવા અધિકારના પ્રયોગ પર કોઈ મર્યાદા, પ્રતિબંધ કે શરત મૂકતી નથી અને અપીલીય અદાલત સમક્ષ ઉપલબ્ધ પુરાવાના આધારે તથ્ય તથા કાયદાના પ્રશ્નો અંગે પોતાનો સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકે છે.

(૩) ‘મહત્વપૂર્ણ અને પ્રબળ કારણો’, ‘સારા અને પૂરતા આધાર’, ‘અતિ પ્રબળ પરિસ્થિતિઓ’, ‘તર્કવિરુદ્ધ નિષ્કર્ષો’, ‘સ્પષ્ટ ભૂલો’ વગેરે જેવી વિવિધ અભિવ્યક્તિઓ નિર્દોષ છૂટકારાના વિરુદ્ધની અપીલમાં અપીલ અદાલતની વ્યાપક સત્તાઓને સંકુચિત કરવા માટે આશયિત નથી. આવી શબ્દરચનાઓ અપીલ અદાલતની નિર્દોષ છૂટકારામાં હસ્તક્ષેપ કરવાની અનિચ્છાને ભારપૂર્વક દર્શાવવા માટેની ‘ભાષાકીય શોભા’ સ્વરૂપની છે, અદાલતની પુરાવાનું મૂલવવાની તથા પોતાનું સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ પર આવવાની સત્તાને સંકુચિત કરવા માટે નહીં.

(૪) અપીલી અદાલતે, જોકે, એ બાબત ધ્યાનમાં રાખવી આવશ્યક છે કે નિર્દોષ છૂટકારાના કેસમાં આરોપીના પક્ષમાં ક્લિગુણો અનુમાન રહે છે. પ્રથમ, ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંત અનુસાર, કે જ્યાં સુધી કોઈ વ્યક્તિને સક્ષમ ન્યાયાલય દ્વારા દોષિત ઠરાવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તેને નિર્દોષ માનવામાં આવે છે, ત્યાં સુધી તેને નિર્દોષતાનું અનુમાન પ્રાપ્ત હોય છે. ક્ષિત્રીય, આરોપીએ પોતાનો નિર્દોષ છૂટકારો પ્રાપ્ત કર્યો હોવાથી, તેની નિર્દોષતાનું અનુમાન નીચલી અદાલત દ્વારા વધુ દૃઢ, પુનઃસમર્થિત અને મજબૂત કરવામાં આવે છે.

(૫) જો રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના આધારે બે ચુકિતસંગત નિષ્કર્ષ શક્ય હોય, તો અપીલી અદાલતે નીચલી અદાલત દ્વારા નોંધાયેલ નિર્દોષ છૂટકારાના નિષ્કર્ષમાં હસ્તક્ષેપ કરવો ન જોઈએ.” (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૨૨. આ સંદર્ભમાં કાયદાનો એક અન્ય મહત્વપૂર્ણ પાસો, જેને ધ્યાનમાં લેવું આવશ્યક છે, એ છે કે નીચલી અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા દોષસિદ્ધિના આદેશને સમર્થન આપતા અથવા તેને રદ કરતા વડી અદાલતના આદેશ સામે સર્વોચ્ચ અદાલતમાં અપીલ,

સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા અનુમતિ આપવામાં આવે તેના પર આધારિત છે. જો નીચલી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલ નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ વડી અદાલત દ્વારા દોષસિદ્ધિના આદેશમાં રૂપાંતરિત કરવાનો હોય અને આરોપીને મૃત્યુદંડ, આજીવન કેદ અથવા ૧૦ વર્ષથી વધુની કેદની સજા આપવાની હોય, તો સર્વોચ્ચ અદાલતમાં અપીલ કરવાની અનુમતિની આવશ્યકતા હટાવી દેવામાં આવી છે અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૩૭૯, આવા કેસમાં આરોપીને વૈધાનિક અપીલનો અધિકાર પ્રદાન કરે છે. ઉપરોક્ત ભેદ, તેથી, ધ્યાનમાં રાખવો આવશ્યક છે અને નીચલી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દોષ છૂટકારાને વડી અદાલતના આદેશ દ્વારા બદલી નાખવાના આદેશ સામે સર્વોચ્ચ અદાલતમાં અપીલને વિશેષ દરજ્જો આપવાના વિધાનમંડળના આશયની યોગ્ય નોંધ લેવી જોઈએ. આ મુદ્દા પર સર્વોચ્ચ અદાલતે રાજ્ય રાજસ્થાન વિ. અબ્દુલ મન્નાનમાં નીચે મુજબ, જોકે ભિન્ન સંદર્ભમાં, ચર્ચા કરી હતી : (એસસીસી પૃ. ૭૦-૭૧, પરા ૧૨)

૧૨. ઉપર નોંધાયેલા નિષ્કર્ષોમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે દોષસિદ્ધિનો ચુકાદો વડી અદાલત દ્વારા નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદામાં રૂપાંતરિત કરવામાં આવ્યો હતો. તેથી, પ્રથમ અને સર્વોપરી પ્રશ્ન જે આપણે વિચારવો જરૂરી છે તે એ છે કે કયા સંજોગોમાં આ અદાલતે નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ. નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામે રાજ્ય દ્વારા અપીલ આ અદાલતમાં માત્ર અદાલતની પરવાનગી સાથે જ જાળવી શકાય તેવી છે. બીજી બાજુ, જો નીચલી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલ નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો વડી અદાલત દ્વારા રદ કરવામાં આવે છે, અને આરોપીને મૃત્યુદંડ, આજીવન કેદ અથવા ૧૦ વર્ષથી વધુની કેદની સજા કરવામાં આવે છે, તો ભારતના સંવિધાનની કલમ ૧૩૪(૧)(એ) અને ૧૩૪(૧)(બી) તથા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ની

કલમ ૩૭૯ના ઉપબંધોને આધીન રહીને આરોપીના અપીલના હકને પરમ અધિકાર તરીકે માનવામાં આવે છે. આ દૃષ્ટિએ, સ્પષ્ટ છે કે નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલનો વિચાર આ અદાલતમાં દાખલ થતી સામાન્ય અપીલની તુલનામાં થોડા ભિન્ન પરિમાણો પર કરવામાં આવે છે.

૧૯. સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા “સતવીર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ દિલ્હી શ્રૂ સી.બી.આઈ.” (ઉપરોક્ત) માં પ્રતિપાદિત કાનૂની સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં લેતાં, આ અપીલ મંજૂર થવા પાત્ર છે.

૨૦. પરિણામે, આ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે. નીચલી અદાલતનો ૦૫.૦૩.૧૯૯૯ નો ચુકાદો અને આદેશ, જેમાં આરોપીને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની ધારા ૭ તથા ધારા ૧૩(૨) વાચ્ય ધારા ૧૩(૧)(ડી) હેઠળના ગુનામાં દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યો હતો, તે રદ કરવામાં આવે છે અને આરોપીને નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે. જો કોઈ દંડની રકમ ચૂકવવામાં આવી હોય, તો તે પરત કરવામાં આવે. આર એન્ડ પી તાત્કાલિક સંબંધિત અદાલતને મોકલી આપવામાં આવે.

(કે.જે. ઠાકર, ન્યાયાધીશ)

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.